

Bioetiikan asemaa tulisi vahvistaa

■ Heikki Saxén

Bioetiikan tieteenala käsittelee lääke-, terveys- ja biotieteiden parista nousevia eettisiä, moraalisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Bioetiikka eroaa josakin määrin perinteikkäästä lääketieteen etiikasta, vaikka termejä käytetäänkin usein harhaanjohtavasti synonyymisesti. Tieteenalalla on erityisesti kaksi erottavaa ja leimallista erityispiirrettä. Ensimmäinen on bioetiikan vahva kytkös ajankohtaiseen tieteelliseen tilanteeseen. Tämä tarkoittaa pyrkimystä kokonaisvaltaisempaan ja enemmän käytäntöön mukautuvaan eettiseen ajatteluun.

Koska lääke-, terveys- ja biotieteet ovat nykyisin läheisesti ja hyvin luontevasti kytköksissä toisiinsa, myös näitä aloja koskevan eettisen pohdinnan on heijasteltava tätä tilannetta. Näin ollen bioetiikka, joka voitaisiin kääntää ”elämän etiikaksi”, pyrkii välttämään eettisen pohdinnan lohkoutumista eri tiedonaloille, tai toisaalta eristäytymistä etiikan norsunluutorniin. Tavoitteena onkin, että kaikki eri tiedonalat sulautuisivat bioeettisessä pohdinnassa luontevammin toisiinsa, muokaten toinen toisiaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Toinen bioetiikalle ominainen piirre on alan läheinen kytkös laajaan yhteiskunnalliseen tarkastelunäkökulmaan. Eettiset kysymykset lääke-, terveys- ja biotieteissä laajenevat herkästi laajoiksi yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi, joissa ovat pinnalla moniäänisen ja moniarvoisen yhteiskunnan teemat.

Bioetiikka lähti liikkeelle Yhdysvalloissa 1960-luvulla vastareaktionä erityisesti lääketieteen etiikan nurkkakuntaisuutta kohtaan. Bioetiikan alulleaattajat kokivat, että lääketieteen etiikka ei ottanut tarpeeksi huomioon potilaiden tai yhteiskunnan näkökulmia ja soi tätä kautta liiaksi valtaa lääkäreille. Tuoreet ”bioetikot” edustivat moniäänisyyttä ja moniarvoisuut-

ta, he olivat filosofeja, teologeja, yhteiskunta- ja oikeustieteilijöitä, mutta heitä tuli myös akateemisen maailman ulkopuolelta. Pian myös lääkäreitä liittyi joukkoon. Sittemmin lääketieteen etiikka on muuttunut, eikä sen haastaminen ole enää bioetiikan keskeinen teema. Bioetiikka on vakiintunut Yhdysvalloissa keskeiseen asemaan. Kukin presidentti esimerkiksi nimittää oman vaikutusvaltaisen bioeettisen toimikuntansa. Vahvaa asemaa ilmentävät muun muassa hoidon ja tutkimuksen eettiset toimikunnat tai toisaalta sairaaloiden arjessa toimivat ”sairaalabioetikot”. Bioetiikka on nykyisin myös vakavasti otettava tieteenala. (Jonsen 1998.)

Samaan aikaan bioetiikka on levinnyt hiljalleen Yhdysvaltojen ulkopuolelle. Suuressa osassa Eurooppaa, Euroopan unionia unohtamatta, harjoitetaan nykyisin bioetiikkaa. Ruotsissa ja Virossa on omat keskuksensa bioetiikalle. Suomessa bioetiikka on jäänyt toistaiseksi varsin tuntemattomaksi tieteenalaksi, vaikka myös meillä on tosiasiallisesti otettu bioetiikkaan luettavia tiedollisia ja yhteiskunnallisia askeleita. Soisi kuitenkin, että jo yleisen tietämyksen tähden bioetiikka tulisi tunnetummaksi Suomessa. Toisaalta bioetiikka voisi olla myös Suomessa tärkeässä asemassa pohdittaessa eettisesti perusteltuja ratkaisuja lääke-, terveys-, ja biotieteissä. Tämä voisi ulottua niin tutkimuksen, arjen hoidon kuin laajojen yhteiskunnallisten rakenteidenkin saroille.

Eräs bioetiikassa parhaillaan pinnalla oleva aihepiiri on esimerkiksi se, miten vakavissa kriiseissä, kuten sikainfluenssapandemian puhkeamisen kaltaisissa tilanteissa, tulisi yhteiskunnallisesti toimia. Ennen kaikkea pohdinnan kohteena on se, mitkä ratkaisut näissä tilanteissa olisivat eettisesti perustelluimpia (esim. Annas

2010). Olisikin tärkeää, että muun muassa kriisiaikojen etiikkaa koskeva bioeettinen keskusteluteema olisi myös Suomessa voimakkaammin esillä. Toinen ajankohtainen bioeettisen keskustelun teema on se, miten kiperät terveydenhuoltojärjestelmän priorisointipäätökset olisi tehtävä. Tällä saralla bioetiikan painotus on tyypillisesti moniäänisen ja moniarvoisen dialogin takaamisessa. Globaali kehitys saa näiden teemojen ohella huomiota myös bioetiikassa. Lisäksi yksi bioetiikan perusaihe on alusta saakka ollut uusia tekniikoita koskevat eettiset kysymykset. Esimerkiksi geenitekniikkaan liittyvät kysymykset herättävät jatkuvasti eettistä pohdintaa (esim. Häyry 2012).

Bioetiikan tieteenalan tulevaisuus itsessään on vielä hyvin avoin kysymys. Tieteenalan itseymmärrys ja ulkopuolisten käsitykset siitä ovat usein vaihtelevia ja aihepiiri on selvästi vasta murrosvaiheessa. Tieteenalan rajojen ja perustojen liikehdintä onkin luonnollista bioetiikan kaltaiselle nuorehkolle tieteenalalle. Suomen kohdalla olisi nähdäkseni tärkeää vahvistaa bioetiikan asemaa tieteenalana sekä alan yhteiskunnallista merkitystä. Yksi tähän päämäärään pyrkivä hanke on suomalaisen bioetiikan instituutin perustaminen. Toivon vahvasti, että instituutti saadaan perustettua, jotta sekä perusymmärrys bioetiikasta tieteenalana että alan yhteiskunnallinen vaikutus saataisiin myös meillä selvästi vahvistumaan.

Kirjallisuus

- Annas, George J. (2010). *Worst Case Bioethics: Death, Disaster, and Public Health*. Oxford: Oxford University Press.
- Häyry, Matti (2012). *Ihminen 2.0: Geneettisen valikoinnin ja parantelun eettiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jonsen, Albert R. (1998). *The Birth of Bioethics*. Oxford: Oxford University Press.

Kirjoittaja, joka on tohtoriopiskelija Tampereen yliopistossa, on jäsenenä bioetiikan instituuttia perustavassa työryhmässä.

ETIIKAN PÄIVÄ 2014: TIEDE, ETIIKKA, POLITIIKKA

18.3.2014, Tieteiden talo (Kirkkokatu 6, Helsinki)

Etiikan päivä on vuosittain järjestettävä tieteen eettisiä kysymyksiä käsittelevä seminaari. Pääjärjestäjänä on tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK).

9.30 Registration and Coffee

10.00–12.00 Science and society: time for a new deal, Chair, Dean Risto Nieminen, Aalto University, TJNK

Welcome, Chancellor, chair Krista Varantola, University of Tampere, TENK

What would an ethical approach to decision-making look like? Professor Anne Glover, Chief Scientific Adviser to the President of the European Commission

Evidence-based policy or policy-based evidence, Chancellor Emeritus Kari Raivio

12.00–13.00 Break

13.00–15.00 Rinnakkaissessiot

Sessio 1 Cherry picking: Tiedon valikoiva käyttö. Kansanedustaja Sanna Lauslahti (Tutkas), dos. Pekka Louhiala (Hjelt-instituutti, HY), LKT Harri Vertio, toimittaja Antti Blåfield.

Sessio 2 Kliiniset lääketutkimukset: Tiedettä vai tuotekehittelyä? Pääjohtaja Juhani Eskola (THL), tutk.johtaja Lasse Viinikka (HUS), prof. Timo Strandberg (HY, Oulun yliopisto), lääketiet. yksikön päällikkö Mikko Kuoppamäki (Orion Pharma), prof. Heikki Ruskoaho (TUKIJA)

Sessio 3 Tutkimuksesta päätöksiksi: Onko eettistä olla hyödyntämättä tietoa? Dos. Osmo Kuusi (Aalto-yliopisto), VTT Marko Ahteensuu (Luonnon-tieteellinen keskusmuseo, HY), dos. Helena Siipi (Turku Institute for Advanced Sciences, Turun yliopisto), tutkijatohtori Karoliina Snell, prof. Helena Kääriäinen (THL)

14.30–15.00 Kahvi

15.00–16.00 Päivän yhteenveto

Terveiset rinnakkaissessioista, pj, VTT Markku Lehto (ETENE)

Suomen Akatemian puheenvuoro, pääjohtaja Heikki Mannila

Opetus- ja kulttuuriministeriön puheenvuoro, johtaja Riitta Maijala

ILMOITTAUTUMINEN JA LISÄTIEDOT:
WWW.ETIIKANPAIVA.FI